

ВИМОГИ ДО РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. У статті висвітлено основні вимоги до рівня сформованості компетентності у монологічному мовленні студентів I курсу мовного закладу вищої освіти. З позицій контролю та взаємоконтролю проаналізовано основні компоненти цієї компетентності. Виокремлено ті знання, навички та вміння, що виступають об'єктами контролю та взаємоконтролю, та комунікативні здібності, що задіяні у процесі формування компетентності в монологічному мовленні.

Ключові слова: компетентність в монологічному мовленні, контроль, взаємоконтроль, знання, навички, уміння, комунікативні здібності.

Постановка проблеми. В усіх базових документах нашої держави про освіту (Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про освіту», «Національна доктрина розвитку освіти») освіта є не лише засобом розвитку особистості та суспільства, а й необхідним інструментом популяризації нашої країни, створення її позитивного іміджу на міжнародній арені та залучення до наукової та освітньої співпраці з іншими країнами. За таких умов пріоритетним для класичних та педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО) є підготовка учителів іноземних мов (ІМ), що здатні брати участь у міжкультурному спілкуванні. Принципово важливою складовою усномовленневої компетентності майбутніх учителів є саме монологічне мовлення (ММ). Пояснення учням матеріалу, виступи на конференціях, різноманітні презентації,

участь у проектах, спілкування з іноземними колегами вимагають високого рівня володіння компетентністю в ММ у різних сферах спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання ММ майбутніх учителів важлива та різнобічна, про що свідчить велика кількість досліджень, спрямованих саме на цей вид мовленнєвої діяльності (МД). Так, вагомий внесок у методику навчання ММ здійснили І. Л. Бім, І. О. Зимня, Г. В. Рогова, В. Л. Скалкін, Ю. І. Пассов. Методисти Н. Ф. Бориско, Л. В. Гронь, С. Е. Кіржнер, Б. Ф. Кукса, В. С. Пащук, Ю. А. Петрусевич зосереджуються у своїх працях на навчанні цього виду МД з використанням різних технічних та нетехнічних засобів. Такі науковці, як С. В. Білоус, Н. П. Драб, Н. Р. Петранговська розкривають особливості навчання різних видів монологів. Специфіку формування компетентності в ММ різними мовами враховано у роботах О. В. Асадчих, І. В. Кіндрась та М. В. Паустовської. Аналіз вищезазначених джерел підтверджує, що дослідники вивчали різні аспекти цього виду МД, проте значно менша кількість наукових розвідок розглядає ММ з позицій контролю (Кн) та взаємоконтролю (ВК). До таких робіт належать дисертаційні дослідження М. В. Мітіної, О. О. Молокович, А. С. Парнюгіна, О. І. Української, І. А. Цатурової, що присвячені тестовому контролю говоріння або усній комунікації в цілому, не виділяючи окремої методики контролю та взаємоконтролю рівня сформованості компетентності майбутніх учителів у ММ. Створення такої методики дозволить досягти кращих результатів оволодіння цією компетентністю студентами, підвищити рівень мотивації до виконання контрольних завдань та рівень відповідальності за власні досягнення. Ефективність методики контролю та взаємоконтролю безпосередньо залежить від виділення її об'єктів. Як справедливо зазначає А. В. Конишева, об'єкти контролю тісно пов'язані з метою та змістом навчання і перевіряти необхідно тільки ті знання, навички та вміння, які висувались як цілі навчання для певного часового періоду. [4, с.61]

Таким чином, метою статті є з'ясування вимог, що ставляться до рівня сформованості компетентності майбутніх учителів іноземних мов у ММ з метою виділення об'єктів контролю та взаємоконтролю цієї компетентності.

Основні результати дослідження. За Програмою для мовних спеціальностей ВЗО та Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти рівень сформованості компетентності в ММ по закінченню I курсу повинен відповідати рівню B2 («незалежний користувач»). Визначимо поняття «компетентність в монологічному мовленні» (КММ) Слідом за колективом авторів під редакцією С. Ю. Ніколаєвої під КММ розуміємо «здатність реалізувати усномовленнєву комунікацію в монологічній формі в життєво важливих для певного віку сферах та ситуаціях відповідно до комунікативного завдання.» [6, с. 340] Структурними компонентами будь - якої компетентності, як вважає А. М. Щукін, є знання, навички, вміння та комунікативні здібності.[10, с.118] Розглянемо складники КММ детальніше. Першим компонентом є знання. Знання – це результат процесу пізнання дійсності, який адекватно відображено у свідомості людини у вигляді уявлень, суджень, теорій [Там само, с. 84]. Необхідними знаннями для формування КММ є фонетичні, граматичні, лексичні та знання про цей вид МД , але, оскільки ми розглядаємо КММ, як об'єкт Кн і Вк, то студенти також повинні мати уявлення і про ці важливі елементи системи навчання. За типовою Програмою для університетів основними *фонетичними* знаннями, як складовими КММ є:

- знання про особливості артикуляції голосних та приголосних звуків та їх порівняння з фонемами рідної мови;
- знання про різні типи модифікацій голосних та приголосних фонем (редукція, асиміляція і т.д);
- знання про фонетичні особливості на рівня слова (словесний наголос, різні типи словесного наголосу, поділ на склади і т.д.);
- знання про інтонаційне оформлення мовлення (поділ на синтагми, типи тонів, наголос у реченні і т.д) [8, с 52]

Граматичні знання у складі КММ включають:

- знання про різні частини мови (артикль, іменник, прикметник і т.д);
- знання про різні граматичні категорії (рід, число, відмінок іменників і т.д);
- знання про речення та його типи;
- знання про різні часові форми дієслова (Present Simple, Present Continuous і т.д.) [Там само, с.52-54]

Лексичні знання у складі КММ передбачають використання студентами в кінці I курсу близько 1, 500 лексичних одиниць у межах тем, зазначених Програмою, серед яких важливими для ММ є, як вважає М. В. Паустовська, наявність усномовленневих формул контакту та звертання до слухача, груп слів та словосполучень, що систематизують та підсумовують інформацію, слів «заповнювачів порожнеч.» [7, с.8]

Крім того, як уже зазначалось вище, студенти I курсу мають оволодіти певними *знаннями про ММ*. Хоча ці знання і будуть обмежені, адже курс методики навчання ІМ починається лише з 3 року навчання, викладач може познайомити студентів з мовними особливостями ММ та різними типами монологів на практичних заняттях з ІМ.

Знання про Кн та Вк на I курсі навчання мають включати інформацію про мету, функції, різні види та форми Кн та Вк. Пояснення всіх вищезазначених понять буде корисне з точки зору усвідомленого процесу навчання та відповідатиме принципу ранньої професіоналізації.

Погоджуючись з С. В. Білоус вважаємо, що до складу КММ відносяться також *знання предмету повідомлення* (суспільних фактів, процесів, реалій, про які йтиме мова у монологі) *та знання лінгвосоціокультурних характеристик англійського ММ.* [2, с.77]

Наступним компонентом КММ є навички. Навичка – мовленнева дія, яка у результаті виконання вправ, досягла ступеня автоматизованості [10, с.281]. Відповідно навички КММ – це доведені до рівня досконалості дії з використання фонетичного, граматичного та лексичного матеріалу у процесі створення монологічних висловлювань. Так, у відповідності з Програмою деталізуємо ці навички.

Фонетичні навички ММ передбачають правильне артикуляційне та інтонаційне оформлення монологів.

Продуктивні граматичні навички допомагають обрати ті граматичні структури, категорії та часові форми, що є релевантними для ММ.

Лексичні навички ММ – це використання лексичних одиниць на рівні понадфразової єдності та тексту у відповідності до мети та комунікативної ситуації монологічного висловлювання.

Знання та навички створюють основу для розвитку вмінь, що є третім компонентом КММ. Так, мовленнєве вміння визначається як здатність людини здійснювати ту чи іншу мовленнєву дію в умовах вирішення комунікативних завдань на основі сформованих навичок і набутих знань [1, с.295]. Слідом за С. В. Білоус монологічне вміння розглядаємо як логічно-зв'язне, ситуативно і комунікативно мотивоване висловлення відповідно з особливостями типів ММ та нормативними вимогами мови [2, с.78]. Методисти розрізняють *загальні* та *спеціальні* вміння ММ. До *загальних* відносяться такі уміння:

- комбінувати мовленнєві зразки згідно з комунікативним наміром і на основі логічної схеми;
- передавати зміст зразка зв'язного ММ а) близько до тексту, б) своїми словами, в) зі скороченням, г) з розширенням;
- зв'язно висловлюватись при варіюванні опор: а) дається зміст і частково мовна форма, б) дається мовна форма, в) дається лише зміст;
- зв'язно висловлюватись на основі комбінування декількох джерел інформації, наприклад, матеріалів різних текстів: а) з опорою на даний учителем зразок, б) без опори на зразок;
- висловлювати власну думку і власне ставлення до предмета мовлення;
- описувати картину (серію малюнків, діафільм тощо);
- переказувати різними способами сприйнятий на слух чи прочитаний текст;
- робити повідомлення чи розповідь за темою, комбінуючи матеріал всередині одного чи декількох джерел інформації [5, с.169 -179].

Спеціальні уміння, як зазначає О. П. Дацків, передбачають:

- з'єднувати ПФЄ на основі певної логічної схеми;
- висловлюватись повно відповідно до комунікативної ситуації;
- правильно оформити висловлювання мовними засобами;
- оптимально використовувати виучуваний мовний матеріал;
- використовувати раніше вивчений матеріал даної теми;
- залучати для викладу теми матеріал суміжних тем;
- реалізовувати комунікативний намір адекватно завданню та умовам спілкування;
- здійснювати логіко-композиційну побудову висловлювання відповідно до функціонального типу монологу [3, с. 206].

Досягнення рівня B2 у КММ для різних типів монологів в оновлених дескрипторах Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти описане через вміння “can do”[11, с.68 – 74]. Наводимо їх у власному перекладі.

Створення монологу – опису власного досвіду передбачає вміння надавати чіткі детальні описи з широкого кола тем, що належать до сфери інтересів доповідача та уміння презентувати значимі події та свій досвід в деталях.

Створення монологу – надання інформації вимагає умінь давати чіткий детальний опис того, як виконувати певні дії, вмінь надійно передавати інформацію та надавати необхідну інформацію чи пораду зі спектру тих питань, що стосуються професійної діяльності доповідача.

Монолог – публічне оголошення/повідомлення виявляється в умінні робити повідомлення/оголошення так швидко, зрозуміло і спонтанно, що не викликає напруження у носіїв мови.

Монолог – переконання реалізується через вміння пояснювати свою точку зору на проблемне питання, розкриваючи переваги та недоліки інших думок, уміння вибудувати ланцюжок послідовних аргументів та послідовно розвивати аргументацію, акцентуючи на головних положеннях, надаючи необхідні додаткові деталі.

Створення монологу – звернення до аудиторії передбачає уміння швидко та невимушено реагувати на серію послідовних запитань, уміння під час

чіткого та підготовленого публічного виступу наводити аргументи «за» і «проти» різних точок зору, розкриваючи переваги та недоліки інших думок, уміння відволікатися від підготовленого тексту на цікаві питання, що піднімаються в аудиторії, демонструючи швидкість та легкість у вираженні думок, уміння чітко та послідовно розвивати свій виступ, акцентуючи на головних положеннях та необхідних додаткових деталях.

Оскільки КММ розглядається нами як об'єкт Кн та ВК, тому необхідно згадати і про вміння ВК, до яких відносяться:

- вміння перевіряти монологічні висловлювання своїх одногрупників чи партнерів;
- здійснювати аналіз та корекцію ММ свого товариша;
- оцінювати монологи своїх партнерів на основі власних чи розроблених викладачем критеріїв.

Останнім складником КММ є здібності, до яких, як вважає О. М. Устименко, належать внутрішня мотиваційна готовність (бажання) говорити; здібність організувати своє монологічне висловлювання, структурувати і укладати його; здібність мовця орієнтуватися в ситуації; здібність пам'ятати, що було сказано раніше, тим самим забезпечуючи зв'язність мовлення, його логічність; здібність самому оцінювати сказане через контроль почутих висловлювань, зіставляти те, що було реально сказано, з тим, що планувалося сказати, і з тим, який вплив має сказане на слухача; здібність спонукати партнера по спілкуванню до мовленнєвих і/або немовленнєвих дій та інші [9,с.5]

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, основною вимогою до рівня сформованості КММ студентів I курсу мовного ВНЗ є набуття знань (фонетичних, граматичних, лексичних, знань предмету повідомлення, соціокультурних, знань про ММ, Кн та Вк), сформованість навичок (фонетичних, граматичних, лексичних) та вмінь (загальних, спеціальних вмінь ММ та вмінь ВК) на рівні В2 за шкалою ЗЄР. Всі вищезгадані складники КММ і будуть виступати об'єктами Кн та ВК.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні засобів Кн та ВК рівня сформованості КММ.

Використані джерела

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий : (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – Москва : ИКАР, 2009. – 446, [1] с.
2. Білоус С. В. навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Білоус Світлана Віталіївна; Київський націон. у-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2017. – 228с.
3. Дацків О. П. Методика формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Дацків Ольга Павлівна; Київський націон. лінгвіст. у-т. – Київ, 2011. – 321с.
4. Коньшева А. В. Контроль результатів навчання іноземній мові / А. В. Коньшева. – СПб : Издательство “Четыре четверти”, 2004. – 144 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590с.
7. Паустовська М. В. Навчання майбутніх учителів німецької мови усного монологічного висловлювання засобами театральної педагогіки: автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Паустовська Маріанна Володимирівна; Київський націон. лінгвіст. у-т. – Київ, 2010. – 25с.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : Проект / [Ніколаєва С. Ю., Соловей М. І. (керівники), Головач Ю. В. та ін.] – К. : The British Council, 2001. – 246 с. – англ.

9. Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу / О. М. Устименко// Іноземні мови. – 2013. - №1. - С.3 – 9.
10. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / А. Н. Щукин. – М. : Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746с.
11. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>

Стельмах Д. А.

**ТРЕБОВАНИЯ К УРОВНЮ СФОРМИРОВАННОСТИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО
ЯЗЫКА В АНГЛИЙСКОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ**

В статье раскрываются основные требования к уровню сформированности компетентности в монологической речи студентов первого курса языкового высшего учебного заведения. С точки зрения контроля и взаимоконтроля проанализированы основные компоненты этой компетентности. Выделены те знания, навыки, умения, которые выступают объектами контроля и взаимоконтроля, а также те способности, которые задействованы в процессе формирования компетентности в монологической речи.

Ключевые слова: *компетентность в монологической речи, контроль, взаимоконтроль, знания, навыки, умения, способности.*

Stelmakh D. O.

**REQUIREMENTS TO ENGLISH MONOLOGUE SPEECH
COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES**

The article focuses on the main requirements to English monologue speech competence of the first-year students of language universities. Components of this

competence, particularly knowledge, skills and abilities, have been defined and analyzed in the context of assessment and mutual assessment basing on the Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes. The article specifies phonetic, lexical and grammatical knowledge of the students. Knowledge about monologue speech, assessment and mutual assessment and knowledge of the topic of the monologue and its sociocultural features have been also included into the competence. Skills which are the direct objects of assessment and mutual assessment have been represented by language skills (productive phonetic, lexical and grammatical skills) and general and specific monologue skills in details. Specific monologue skills involve skills of joining microtexts on the base of the logical scheme to express oneself fully according to the communicative situation, to use appropriate phonetic, lexis and grammar material in the monologues, to use new and old material successfully, to engage the material of the other subjects to develop the idea of the monologue, to realize the communicative intention according to the task and conditions of communication, to build a monologue according to its type. Skills of the different types of monologues such as describing experience giving information, putting a case, public announcement and addressing audience on level B2 have been enumerated according to the new descriptors of the Common European Framework of Reference for languages. English monologue speech competence has been completed by skills of mutual assessment which comprise checking, analysis, correction and evaluation of the productive skills of the peers. Abilities which are developed in the process of formation of English monologue speech competence have been singled out.

Key words: *monologue speech competence, assessment, mutual assessment, knowledge, skills, abilities.*

